

ISSN 1817-3772

ЕКОНОМІЧНИЙ ВІСНИК ДОНБАСУ

науковий журнал

2016

№ 3(45)

Економічний вісник Донбасу
Экономический вестник Донбасса
Economic Herald of the Donbas

Науковий журнал № 3 (45) 2016

Заснований у 2004 році

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 14442-3413 ПР видано Міністерством юстиції України 14.08.2008 року

Журнал внесений до переліку наукових фахових видань України (економічні науки).

Постанова Президії ВАК України від 14 жовтня 2009 р. № 1-05/4

Рекомендований до друку рішеннями Вчених рад

Інституту економіки промисловості НАН України (протокол № 9 від 21.09.2016 р.)

Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 3 від 30.09.2016 р.)

Журнал індексується українською загальнодержавною реферативною базою даних "Україніка наукова" (угода про інформаційну співпрацю №30-05 від 30.03.2005 р. Видання включено до міжнародної наукометричної бази "Наукова електронна бібліотека E-Library.Ru (Російського індексу наукового цитування – РІНЦ)" –

договір №571-09/2013 від 16.09.2013 р. Видання індексується вільно доступною системою GoogleScholar.

У 2016 році журнал включено до наукометричної бази Research Bible (Токіо, Японія).

Видання подано на розгляд для включення до наукометричної бази IndexCopernicus (Польща).

Засновники:

Державний заклад "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка",

Інститут економіки промисловості Національної академії наук України

Міжнародна наукова рада

Голова Ради – Амоша О. І., академік НАН України, доктор економічних наук, професор,

директор Інституту економіки промисловості НАН України (Україна)

Курило В. С., академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, ректор Луганського

національного університету імені Тараса Шевченка (Україна)

Пономаренко В. С., доктор економічних наук, професор, ректор Харківського національного

економічного університету ім. С. Кузнеця (Україна)

Величко Адамов, доктор, професор, ректор Господарської академії ім. Д. А. Ценова (Болгарія)

Шимов В. М., доктор економічних наук, професор, ректор Білоруського державного економічного університету (Білорусь)

Вольчик В. В., доктор економічних наук, професор Південного Федерального університету (Росія)

Павлов К. В., доктор економічних наук, професор Іжевського державного університету (Росія)

Фатєєв В. С., доктор економічних наук, професор Гродненського державного університету (Білорусь)

Краузе Г., DrHab (Technique), президент Міжнародного центру науки і техніки (Німеччина)

Хагеманн Н., PhD (Economics), Центр дослідження навколишнього середовища ім. Гельмгольца (Німеччина)

Данило Лучес, PhD (Sociology), професор, Західний Університет Тимішоари (Румунія)

Богдан Надолу, PhD (Sociology), професор, Західний Університет Тимішоари (Румунія)

Кушнірович Н. О., PhD (Economics), доцент, Академічний центр Руппін (Ізраїль)

Столяров В. Ф., доктор економічних наук, професор, ректор Буковинського університету (Україна)

Пайонк К., доктор економічних наук, професор, Економічний університет в Познані (Республіка Польща)

Квілінський О.С., PhD (Economics), Економічний університет в Познані (Республіка Польща)

Редакційна колегія:

Головний редактор

Ляшенко В. І., доктор економічних наук, професор

Заступник головного редактора

Матросова Л.М., доктор економічних наук, професор

Відповідальний секретар

Чеботарьова Н. М., кандидат економічних наук, доцент

Члени колегії:

Александров І. О., доктор економічних наук, професор

Амоша О. І., академік НАН України, доктор економічних наук, професор

Булєєв І. П., доктор економічних наук, професор

Дементьев В. В., доктор економічних наук, професор

Драчук Ю. З., доктор економічних наук, професор

Дубницький В. І., доктор економічних наук, професор

Єськов О. Л., доктор економічних наук, професор

Житний П. Є., доктор економічних наук, професор

Кабанов А. І., доктор економічних наук, старший науковий співробітник

Колосов А. М., доктор економічних наук, професор

Макогон Ю. В., доктор економічних наук, професор

Махортов Ю. О., доктор економічних наук, професор

Осадча Н. В., доктор економічних наук, доцент

Тараш Л. І., доктор економічних наук, старший науковий співробітник

Хоменко Я. В., доктор економічних наук, професор

Чеботарьов В. А., доктор економічних наук, доцент

Випускаючий редактор

Лобода С. М., доктор педагогічних наук, професор

Коректор

Кононченко Ю. О.

ЗМІСТ

НАУКОВІ СТАТТІ

Соціально-економічні проблеми Донбасу

1. Сердюк О. С. Сучасний стан та перспективи розвитку українських ТЕС 4
2. Майдуков Г. Л. Особенности оценки угольных шахт как объектов инвестиций 11

Економічна теорія

3. Лысюк В. М., Серов А. О. Локальные рынки в системе национальной экономики 19
4. Иванов С. В., Солдак М. О. Модернізація економіки України в контексті світових тенденцій індустріального розвитку 24
5. Иванов С. Н. Состояние и проблемы социально-экономического развития Украины 32
6. Болотіна Є. В., Шубна О. В. Інституціональні зміни і траєкторія інституціонального розвитку 50
7. Міночкіна О. М. Механізми формування соціального капіталу в системі власності 58

Міжнародна і регіональна економіка

8. Баутин В. М., Сироткина Н. В., Филатова М. В. Эволюция форм интегрированных экономических структур в регионах 74
9. Ляшенко В. И., Котов Е. В. «Новая разумная индустриализация» промышленных городов 78
10. Падерін І. Д., Горященко Ю. Г. Парадигма функціонування малого підприємництва в умовах децентралізації регіонів 90
11. Шевченко О. О. Адаптація національної господарської системи до процесів глобалізації 94
12. Михайличенко Н. М., Назаренко О. С. Становлення банківського контролінгу в Україні та світі як приклад успішної експансії контролінгу «вшир» 99

Фінанси

13. Беседін В.Ф., Столяров В.Ф., Островецький В.І. Методологічні основи рентних відносин в контексті сталого розвитку України 105
14. Бутенко А. І., Шлафман Н. Л., Бондаренко О. В. Подолання асиметрії в податковій системі України 121
15. Лантух І. В. Проблеми використання меліоративного кредиту у сільськогосподарському виробництві в добу капіталістичної модернізації України кінця XIX - початку XX ст. 130
16. Шевченко Н. Ю. Использование математических методов принятия решений для поддержки платежеспособности предприятия металлургического комплекса в условиях санации 134
17. Коритько Т. Ю. Оцінка інвестиційної активності промислових підприємств України 141
18. Решетняк Т. В. Прогнозування рівня фінансового стану машинобудівного підприємства за допомогою марківських процесів 146
19. Цуканова Л. В., Грибкова С. М. Проблеми вибору джерел фінансування та їх застосування в промисловості України 149

Маркетинг

20. Ольховская О. Л., Заика А. А. Оценка системы управления качеством организации производственного процесса 154
21. Вецепура Н. В., Прокоф'єва С. В. Питання відновлення машинобудівного комплексу України в умовах розвитку коопераційних зв'язків 158
22. Дубинська О. С. Методичне забезпечення моніторингу «ранніх сигналів» кризи на основі порівняння динаміки показників 163
23. Стрельников Р. М. Інформаційно-організаційне забезпечення функціонування ринку інвестиційних послуг в умовах ринкової економіки 171
24. Єфременко В. В., Гордієнко В. В. Необхідність стандартів недискримінаційної реклами в Україні 177

Менеджмент

25. Єленьких С. Я. Внутрішня структура механізму управління стійким розвитком підприємства 183
26. Нечволода Л. В., Пилипенко К. В. Підвищення ефективності процесу розподілу робіт між співробітниками машинобудівного підприємства за допомогою математичних методів 188
27. Гудкова К. Ю., Лях А. О. Методи та підходи до оцінки ефективності ІТ-проектів 193

Менеджмент інновацій

28. Землянкін А. І., Підоричева І. Ю., Ніколаснко А. І. Проект нової редакції Концепції розвитку національної інноваційної системи України (на період 2016 – 2026 років) 197
29. Драчук Ю. З., Трушкіна Н. В. Інтелектуальний потенціал в Україні: проблеми та напрями розвитку 207
30. Волобуєв Г. С. Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємств 213
31. Латишева О. В. Етапи управління екологічною складовою потенціалу сталого розвитку машинобудівних підприємств 218

Менеджмент персоналу

32. Каменська О. О. Концепція управління людським капіталом промислового підприємства в умовах інноваційного розвитку 225
33. Мельников О. Ю., Денисова С. А. Розробка системи підтримки прийняття рішень для розподілу путівок профспілковим комітетом підрозділу 230

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ

34. Павлов К. В. Наноинновации как фактор повышения эффективности интенсификации производства 234

ДИСКУСІЙНИЙ КЛУБ

35. Сталкер Ів. Ан. Ті. «Обшак» та «еліта» Луганщини 250

**ЕТАПИ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ СКЛАДОВОЮ ПОТЕНЦІАЛУ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Постановка проблеми. Сьогодні, з огляду на активізацію інтеграційних процесів, в Україні все гострішого значення набуває питання забезпечення сталого розвитку суспільства та конкурентоспроможності країни у світовій системі господарювання. Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020» [1] визначено, що інтеграція в політичні та економічні структури ЄС є пріоритетним напрямом для України. Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає проведення системних соціально-економічних реформ, спрямованих на демократичний розвиток, економічний добробут та зміцнення безпеки країни як основи підвищення стійкості національної економіки та виконання вимог, необхідних для набуття Україною членства в ЄС.

Тому, пріоритетними напрямками стратегічного розвитку країни є досягнення економічної безпеки з урахуванням соціальної та екологічної складових потенціалу сталого розвитку держави, збалансування яких досягається за допомогою системи ефективного управління та регулювання на різних ієрархічних рівнях (як на рівні держави та регіональному рівні, так й на рівні підприємств). Стрімке зростання значимості сталого розвитку країни обумовлене складними політичними та економічними умовами, змінами на сучасних ринках, пов'язаними із глобалізацією економіки та прагненням до євроінтеграції, і як наслідок – підвищенням екологічних вимог до виробництва та продукції, необхідності приведення сучасної економіки у відповідність зі міжнародними стандартами якості та природозахисними нормативами.

Особливе місце серед складових потенціалу сталого розвитку займає екологічний фактор. Світовий досвід показує: країни, які віддають пріоритет формуванню екологічно орієнтованої економіки, досягають більших успіхів у темпах зростання експорту, підвищення енергоефективності та зм'якшенні проблеми забруднення і нестачі природних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень. У роботах багатьох авторів у міжнародній та вітчизняній науковій літературі сталий розвиток передбачає вирішення соціально-економічних питань, підтримання збалансованого стану довкілля та природно-ресурсного потенціалу планети з метою збереження навколишнього природного середовища як для нинішніх, так і для майбутніх поколінь. Значимість створення сталого розвитку визнана більшістю країн світу, в тому числі й Україною.

Чимало праць, зокрема Е. Авакяна [2], О. Амоши [5], В. Антонюк [5], О. Веклич, Б. Данилишина, І. Грабинського, Л. Гринів, В. Данілова-Даніл'яна, Л. Мельника [6], В. Трегобчука, Ю. Туниці, В. Шевчука та ін., присвячено обґрунтуванню концепції сталого розвитку, основа якої спирається на погляди таких вітчизняних вчених, як В. Вернадський, С. Подолинський, М. Руденко та ін., а також на розробки таких видатних особистостей, як прем'єр-міністр Норвегії Г. Х. Брундтланд, та відомих учасників і діячів Римського клубу, як А. Ламбо, Д. Медоуз, Й. Рандерса, Д. Фореста тощо, що розглядали подальший розвиток світового суспільства з трьох основних точок зору: економічної, соціальної та екологічної.

Проблеми сталого розвитку та управління потенціалом промислових підприємств досліджуються та найповніше висвітлюються у працях вітчизняних та зарубіжних вчених: О. Ареф'євої [3], А. Бурда [4], Л. Мельник [6], В. Орешняк [7], а також Т. Йеннера, А. Стрікланда, А. Томпсона, Д. Шендела та ін.

Віддаючи належне внеску вітчизняних дослідників у розкриття поняття «сталий розвиток» і конкретизацію його складових необхідно відзначити, що особливий науковий інтерес становить специфіка промисловості при переході до сталого розвитку.

Разом із тим, досить багато питань потребують подальшого дослідження, зокрема, розробка теоретико-методичного підґрунтя етапів формування сталого розвитку машинобудівних підприємств, яка включає діагностику проблем у забезпеченні їх збалансованого розвитку; методичний інструментарій оцінювання сталого розвитку; моделювання та розробку сценаріїв забезпечення сталого розвитку; визначення пріоритетності загроз сталому розвитку та виявлення критичних чинників його формування.

Метою статті є визначення чинників забезпечення економічної безпеки та сталості розвитку машинобудівних підприємств та розробка науково-практичних рекомендацій щодо етапів впровадження системи управління потенціалом сталого розвитку завдяки екологічній складовій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із основних індикаторів, що дозволяє оцінити розвиток країни та зокрема, її інноваційну систему, є рівень розвитку машинобудування. Якщо в структурі промислового виробництва та структурі експорту країни частка машинобудівної продукції

переважає, то можна зробити висновок про досить високий рівень конкурентоспроможності економіки в цілому. Сучасні процеси глобалізації світової економіки, інтеграційні процеси спонукали до зростання конкуренції як на світових ринках, так і на внутрішньому ринку України. Особливо гостро постає ця проблема для галузей машинобудівного комплексу України, від рівня розвитку яких значною мірою залежить конкурентоспроможність вітчизняної економіки. Машинобудуванню як фондоутворювальній галузі належить ключова роль у забезпеченні конкурентоспроможності продукції вітчизняних товаровиробників на макро- і мегарівнях. Однак аналіз стану і тенденцій розвитку машинобудівного комплексу України, а також умов його функціонування свідчить про те, що в економіці країни все ще немає необхідних передумов для кардинальної зміни ситуації щодо конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Досягнення конкурентоспроможного розвитку науково-промислового потенціалу машинобудівної галузі через підвищення якості вітчизняної продукції, створення умов для розвитку торгівлі, спрощення взаємного доступу продукції на ринки України та Європейського Союзу натеper – це один із перспективних та пріоритетних напрямів розвитку сучасної економічної системи [4, с.18].

Під потенціалом сталого розвитку розуміють [4, с.23] "сукупність ресурсів і можливостей, що дозволяють забезпечити збалансований еколого-соціально-економічний розвиток підприємства. Таким чином, формування потенціалу сталого розвитку підприємства має передбачати: по-перше, здатність до саморозвитку і прогресу підприємства, тобто забезпечення сталого зростання виробництва, створення надійних умов і гарантій для суб'єктів господарювання, створення сприятливого клімату для інвестицій та інновацій; по-друге, раціональне використання природних ресурсів і збереження екологічної рівноваги в регіоні; по-третє, стабільне підвищення якості життя всіх працівників та жителів міста".

Як відзначає В. Орешняк [7, с.15], "позбутись структурних диспропорцій в економіці України можливо за допомогою економічно обґрунтованої, екологічно зорієнтованої структурної політики. Екологічна орієнтація структурної політики повинна передбачати: перехід на екологічно чисті, ресурсозберігаючі, енергетично ефективні технології; розвиток наукоємних, високотехнологічних галузей, розробку мало- та безвідходної техніки, поширення технологій очищення та переробки побутових та промислових відходів тощо; формування економічно ефективного екологічно орієнтованого виробництва; стимулювання інвестиційних та інноваційних потоків, які мають на меті екологічну переорієнтацію усіх проектів та будь-яких програм по структурній перебудові економіки; формування

ринку екологічних послуг; розвиток зеленого бізнесу".

Із вітчизняних підприємств, що використовують екологічну складову як ефективний інструмент економічно обґрунтованої і екологічно зорієнтованої політики та стратегії розвитку, можна виділити орієнтовані на експорт великі промислові підприємства машинобудівної сфери, такі як ПАТ «Енергомашспецсталь» (ПАТ «ЕМСС») і ПАТ Новокраматорський машинобудівний завод (ПАТ «НКМЗ»).

ПАТ «ЕМСС» і ПАТ «НКМЗ» орієнтуються на міжнародні стандарти якості та екологічні вимоги, використовують у діяльності здебільш ресурсозберігаючі технології, що надає їм переваги на зовнішніх ринках та дозволяє нарощувати обсяги виробництва, динамічно розвиватися по всіх напрямках. Так, зокрема ПАТ «ЕМСС» спеціалізується на випуску литих і кованих виробів індивідуального і дрібносерійного виробництва для важкого, енергетичного і транспортного машинобудування, металургійної, цементної, гірничодобувної й інших галузей промисловості України, ближнього і далекого зарубіжжя. На ПАТ «ЕМСС» з 2004 р. функціонує система менеджменту якості, побудована відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 9001-2000. Система менеджменту якості ISO 9001-2000 (з 2004 р.) та система екологічного менеджменту (СЕМ) в рамках міжнародних екологічних вимог ISO 14000 (з 2010 р.) поширюється на структурні підрозділи ПАТ «ЕМСС» й робочі процеси, що забезпечують розробку, виробництво й реалізацію продукції, а також на процеси закупівлі матеріалів. З одержанням сертифікатів відповідності в 2013 р. ПАТ «ЕМСС» отримало право користуватися знаками відповідності [8].

У 2015 р. міжнародним органом з сертифікації TUV Thuringen (Німеччина) на підприємстві проводився аудит системи менеджменту якості на відповідність вимогам стандарту ISO 9001. За результатами аудиту підприємству виданий міжнародний сертифікат TUV International Certification (TIC). Термін дії сертифікату – до вересня 2018 р. [8, 9].

ПАТ «НКМЗ» – найбільше машинобудівне підприємство України, яке традиційно спеціалізується на проектуванні, виготовленні та комплексній поставці прокатного, металургійного, гірничо-рудного, шахтного, ковальсько-пресового, підйомно-транспортного, залізничного та гідротехнічного устаткування. ПАТ «НКМЗ» працює в системі світової індустрії та продовжує тісно співпрацювати з Казахстаном, Білоруссю, Італією, Словаччиною, Голландією, Індією, Францією, Німеччиною, Польщею, Китаєм, Румунією та ін. Замовникам цих країн в 2014 р. відвантажено 78,2% загального обсягу реалізованої продукції. Виручка від зовнішніх покупців за 2014 р. склала 2574823 тис. грн (з них: Укра-

іна – 567915 тис. грн; експорт всього – 2006908 тис. грн, у т.ч. країни Європи – 419609 тис. грн).

Для поліпшення екологічної обстановки в 2015 р. на НКМЗ реалізовано природоохоронні заходи вартістю 9,490 млн грн. У результаті впровадження екологічних заходів в 2015 р. забезпечено зниження порівняно з 2014 р.: викидів в атмосферне повітря на 14,4 т, скидань стічних вод у водні об'єкти – на 1131 т, розміщення відходів в довкілля – на 3722 т.

Формування програми сталого розвитку ПАТ «НКМЗ» засновано: на втіленні в життя концепції "ощадливого виробництва" та на розробленій довгостроковій стратегії розвитку соціально-відповідального бізнесу (постійне зростання витрат на природоохоронні, благодійні та соціальні заходи, у фінансуванні яких завод вкладає в 2015-2016 рр. по 50 млн грн); на застосуванні системи збалансованих показників; на активній інвестиційно-інноваційній діяльності (у проведення НДДКР в 2015 р., у тому числі виробництво інноваційної техніки, інвестовано близько 2,5 млн грн, реалізовано ряд великомасштабних інвестиційних проектів загальною вартістю більше ніж 300 млн грн); оновленні основних промислово-виробничих фондів підприємства (так, у 2014 р. на суму 119945 тис. грн); на чіткій ціновій, торговельній і збутовій політиці; на ефективному управлінні грошовими потоками в складних економічних умовах (чистий фінансовий результат в 2013 р. – 226533 тис. грн, в 2014 р. – 253 633 тис. грн, в 2015 р. також вдалося досягти позитивного фінансового результату); на конкурентній продукції; на впровадженні прогресивних технологій та оптимізації виробничих процесів з метою екологізації виробничого процесу; на мінімізації витрат виробництва; на концентрації ресурсів у пріоритетних напрямках; на підготовці і підвищенні професійно-кваліфікаційного рівня персоналу; на вдосконаленні організаційної культури підприємства; на підвищенні іміджу соціально-відповідального підприємства [8, 9].

На реалізацію запланованої виробничої програми означених вище підприємств машинобудівної сфери Донецької області в 2015 р. вплинули наступні фінансово-економічні ризики: продовження АТО; нестабільність попиту, відмовлення споживачі від виробленої продукції; підвищення цін на енергоресурси; підвищення цін на сировину та комплектуючі матеріали та їх несвоєчасні постачання; нестабільна робота банківської системи; зниження цін конкурентами. Ситуація ускладнюється побоюваннями іноземних замовників відносно розміщення замовлень на підприємствах Донецької області.

Дослідження діяльності вітчизняних підприємств машинобудівної сфери [8, 9], таких як ПАТ «ЕМСС» і ПАТ «НКМЗ», та визначення в роботі [2] факторів сталого розвитку промисловості дозволяють обґрунтувати та представити в таблиці перелік

чинників забезпечення економічної безпеки та сталості розвитку машинобудівних підприємств України.

Як зауважує А. Бурда у своєму дослідженні [4, с.160]: "Головним завданням удосконалення механізму оцінювання потенціалу сталого розвитку підприємства, є пошук напрямів, які б дозволили сформулювати ефективний, дієвий еколого-соціально-економічний механізм для забезпечення відтворення потенціалу сталого розвитку підприємства. Досить часто якраз приховані невикористані потенційні можливості є резервами забезпечення сталості підприємства і лише вони зумовлюють спроможність адекватно зреагувати на мінливість середовища та сформулювати пріоритети майбутнього розвитку. Ця особливість обумовлює потребу у розробленні заходів щодо забезпечення потенціалу сталого розвитку підприємства, постійної діагностики його складових, контролю та прогнозу, які мають ґрунтуватися на комплексному підході до формування спеціального механізму підвищення потенціалу сталого розвитку промислового підприємства, який сприятиме ефективній його діяльності, вияву та використанню пріоритетів потенціалу сталого розвитку".

Тому пропонується процес управління сталим розвитком підприємств машинобудівної галузі розглядати у ракурсі управління екологічною складовою (для більш ефективного управління потенціалом машинобудівного підприємства у цілому) у вигляді наступних етапів (див. рисунок): а) побудова механізму сталого розвитку для ефективного управління еколого-економічними процесами на базі системи екологічного менеджменту (СЕМ), нормативи якого діють у багатьох країнах, з урахуванням: можливостей екологічно спрямованої реорганізації (перебудови) організаційної структури управління підприємства в машинобудівній галузі в напрямі інтеграції екологічного фактору в функціональні підрозділи; розробки екологічно спрямованої маркетингової політики підприємства; формування оптимального інвестиційного портфеля на базі оцінки перспектив екологічно орієнтованих інновацій (інноваційних проектів); переваг впровадження проектів сумісного здійснення (у рамках «гнучких механізмів» Кіотського протоколу); б) відбір і формування оптимальної екологічно орієнтованої інноваційної стратегії і довгострокової стратегії розвитку підприємства машинобудівної галузі, в) оцінка результатів їх впровадження. Першим кроком на шляху формування і забезпечення реалізації механізму сталого розвитку для підприємства машинобудівної галузі є процес організації на підприємстві зниження негативного впливу на НПС: здійснення контролю за станом довкілля (екооблік, екомоніторинг) та впровадження екологічно орієнтованого ведення господарської діяльності (екоінновації, екотехнології, екологічно спрямована діяльність). Для вирішення цих питань необхідно забезпечити наяв-

**Фактори забезпечення економічної безпеки та сталості розвитку
машинобудівних підприємств України***

Фактори забезпечення	Перелік чинників забезпечення економічної безпеки та сталості розвитку машинобудівних підприємств
Зовнішні (екзогенні)	<p>Економіко-правові та політичні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - рівень економічної і політичної безпеки та незалежності країни; рівень ризиків бойових дій, політичної та економічної кризи; рівень корупції; складність ведення бізнесу, зокрема в зоні дії АТО тощо; - створення надійних умов і гарантій для суб'єктів господарювання, створення сприятливого клімату для інвестицій та інновацій; - структура економіки (рівень розвитку машинобудування), рівень екологічної орієнтації структурної політики (перехід на екологічно чисті, ресурсозберігаючі, енергетично ефективні технології; розвиток наукоємних, високотехнологічних галузей), рівень та структура експорту, пріоритетність підтримки державою окремих напрямів економіки та рівень державної підтримки підприємництва; - рівень інтеграції (усередині регіону, в рамках країни та світового господарства), ступень усунення національних економічних бар'єрів і створення однорідних умов міжнародного обміну; - рівень конкурентоспроможності країни і регіону та рівень конкурентоспроможності на ринку машинобудівництва; - стабільність роботи банківської системи; рівень податкових та процентних ставок в країні та регіоні; наявність і стабільність регулюючого законодавства та правове регулювання соціальних, екологічних та економічних процесів (складових сталого розвитку); - рівень розвитку інфраструктури, охорони праці і промислової безпеки; - рівень інфляції, безробіття, реальних доходів населення; - система стандартизації та сертифікації, у т.ч. в сфері екології, прийняті міжнародні програми в сфері природоохоронного законодавства та екологічної безпеки; - прийняті програми розвитку країни щодо інтеграції в політичні та економічні структури ЄС, природоохоронні резолюції міжнародного законодавства тощо <p>Науково-технічні та інноваційні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - рівень інноваційної активності, у т.ч. й екологічної спрямованості; - державна підтримка науки та інноваційної діяльності, проектів сумісного здійснення (у рамках «гнучких механізмів» Кіотського протоколу); - рівень управління соціально-економічними та екологічними системами, та рівень їх державного регулювання
Внутрішні (ендогенні)	<p>Ресурсні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - доступ до ринків ресурсів та технологій, у т.ч. сучасним маловідходним та енергоефективним; - висококваліфікований персонал, у т.ч. в сфері екології; - висока дохідність, здатність до саморозвитку і прогресу підприємства, тобто забезпечення сталого зростання виробництва <p>Технологічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - впровадження нових технологій, у т.ч. орієнтованих на міжнародні стандарти; - створення сучасних інфраструктурних об'єктів тощо, - використання сучасного обладнання, пристроїв та транспортних засобів <p>Інвестиційні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - доступність інвестиційних ресурсів; - заплановані обсяги прибутку по реалізованих проектах; - ефективність інвестиційного менеджменту, формування оптимального інвестиційного портфеля <p>Інформаційні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - наявність інтегрованої інформаційної системи; управління інформаційними потоками з єдиного центру; - застосування сучасних інформаційних технологій <p>Організаційно-управлінські:</p> <ul style="list-style-type: none"> - наявність проблемно-цільових організаційних структур, центрів відповідальності тощо; - функціонування системи забезпечення конкурентоспроможності, у т.ч. за рахунок управлінської інновації у вигляді системи екологічного менеджменту <p>Фінансові:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ефективність фінансової стратегії та фінансового менеджменту; - ефективність структури активів; - доля залученого капіталу, у т.ч. іноземного; - дебіторська та кредиторська заборгованість; - вартість капіталу; - рівень фінансових ризиків та ін. <p>Екологічні та соціальні:</p> <ul style="list-style-type: none"> рівень управління соціально-економічними та екологічними процесами, рівень впровадження системи екологічного (соціально-відповідального) менеджменту, раціональне використання природних ресурсів і збереження екологічної рівноваги в регіоні; стабільне підвищення якості життя всіх працівників та жителів міста

*Систематизовано та доповнено за матеріалами [2-6].

1. Формування і забезпечення реалізації системи сталого розвитку завдяки управлінню екологічною складовою:

- 1) зниження негативного впливу на НПС шляхом організації на підприємстві контролю за станом довкілля (екооблік, екомоніторинг, екоекспертиза, екоінспекція) та впровадження екологічно орієнтованого ведення господарської діяльності (екоінновації, екотехнології) та ін.;
- 2) можливостей екологічно спрямованої реорганізації (перебудови) організаційної структури управління підприємства
- 3) планування оптимальної екоспрямованої маркетингової політики підприємства,
- 4) системи екологічно орієнтованих рішень: стосовно екоспрямованих інновацій (ефективної реалізації екологічно спрямованих інноваційних проектів, формування оптимального інвестиційного портфеля, впровадження проектів сумісного здійснення у рамках «гнучких механізмів» Кіотського протоколу), інструментів системи екоменеджменту СЕМ

2. Формування, відбір оптимальної для підприємств екологічно орієнтованої стратегії, її впровадження:

- 5) визначення і аналіз стратегічних чинників (зовнішні чинники і внутрішні чинники): сильні і слабкі сторони підприємства, загрози і можливості; формування екологічного паспорту підприємства;
- 6) визначення цілей і завдань – отримання конкурентних переваг та виживання за рахунок врахування екологічного фактору у господарській діяльності;
- 7) визначення етапів впровадження, інструментарію впровадження екоспрямованої стратегії, розробка екостратегій і її адаптація до специфіки підприємства та галузі;
- 8) оцінка ефективності результатів впровадження екологічно орієнтованої стратегії розвитку (оцінка її ефективності в динаміці, внесення змін)

Рисунок. Основні етапи реалізації на підприємстві механізму управління сталим розвитком завдяки регулюванню та управлінню його екологічною складовою*

* Розроблено автором.

ність відповідних структур (служб) в організаційній структурі управління підприємства і зумовлює необхідність екологічно спрямованої реорганізації структури управління в напрямку інтеграції екологічного фактору в функціональні підрозділи.

Формулювання чинників забезпечення економічної безпеки та сталості розвитку машинобудівних підприємств (див. таблицю) дозволяє сформулювати етапи впровадження механізму сталого розвитку підприємства, визначити та модулювати можливі загрози по окремим зонам діагностування, оцінювати потенціал сталого розвитку підприємства та шукати резерви щодо його зростання.

Для підвищення ефективності механізму управління сталим розвитком підприємства необхідно визначити пріоритетність загроз сталому розвитку та виявити критичні чинники його формування, погодити складові потенціалу сталого розвитку за всіма показниками діяльності. Таким чином, система управління екологічною складовою сталого розвитку служить інструментом прямого впливу на впровадження екологічно-орієнтованих технологій, надає можливість збільшити обсяги виробництва продукції та реалізації на зовнішніх ринках, а також покращити її якість, екологічну безпеку та рівень конкурентоспроможності на ринку.

Висновки. В зв'язку з тим, що прагнення України до євроінтеграції потребує дотримання положень «Стратегії сталого розвитку ЄС», яка була прийнята у червні 2001 р. на саміті лідерів країн-членів ЄС у Гетеборзі, особливої уваги заслуговують питання пошуку ефективних інструментів управління усіма ресурсами й можливостями, тобто усією сукупністю засобів (потенціалом) сталого розвитку як окремих підприємств, так й національної економіки у цілому. Разом із тим, потребують подальшого дослідження питання діагностики проблем у забезпеченні їх збалансованого розвитку; методичний інструментарій оцінювання сталого розвитку; моделювання та розробка сценаріїв забезпечення сталого розвитку машинобудівних підприємств.

Управління потенціалом сталого розвитку на рівні машинобудівного підприємств повинно базуватись на збалансуванні, насамперед, функціонування економічної й екологічної складових, та формує умови ефективного управління та регулювання національної економіки у цілому. У результаті проведеного дослідження для управління та ефективного формування сталого розвитку запропоновано (в якості важеля) використання екологічної складової, яка дозволяє впливати на усі складові потенціалу сталого розвитку підприємства, зокрема на основні стратегічні показники експортної діяльності. Сформовано перелік факторів впливу на систему показників сталого розвитку підприємства, що дозволяє визначити чинники забезпечення економічної безпеки та врахувати їх при розробці загальної стратегії підприємства. Наданий перелік факторів впливу на систему показників сталого розвитку підприємства та етапи впровадження механізму сталого розвитку дають змогу здійснювати ефективне управління насамперед на екологічну складову стратегічного розвитку підприємства на всіх його рівнях.

Література

1. **Про Основні** засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року [Електронний ресурс]: закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI / База даних «Законодавство України»/ Веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.
2. **Авакян Э.В.** Обеспечение устойчивого развития промышленных предприятий на основе инфраструктурных факторов: автореферат дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.05 / Э.В. Авакян // ФГБОУ ВПО «Российский государственный гуманитарный университет». – М., 2013. – 31 с.
3. **Ареф'єва О.** Методичний підхід до визначення резервів загального потенціалу підприємства та управління ним / О. Ареф'єва, О. Коренков // Економіст. – 2003. – № 9. – С. 45–47.
4. **Бурда А.І.** Оцінювання потенціалу сталого розвитку промислових підприємств: дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук: спец. 08.00.04 / А.І. Бурда // Национальный технический университет Украины „Киевский политехнический институт. – Киев, 2008. – 201 с.
5. **Сталий** розвиток промислового регіону: соціальні аспекти: моногр. / О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2012. – 534 с.
6. **Основи** сталого розвитку: навч. посібник / [за заг. ред. Л.Г. Мельника]. – Суми: Університетська книга, 2005. – 654 с.
7. **Орешняк В.Л.** Структурні зрушення в сучасній економіці при переході до сталого розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук: спец. 08.00.01 «Економічна теорія та історія економічної думки» / В.Л. Орешняк; ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – Київ, 2013. – 20 с.
8. **Інформресурс** "StockWorld" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.stockworld.com.ua/gu/analytics/emitent/template/26138/156>.
9. **Річна** інформація емітента цінних паперів ПАТ "НКМЗ" за 2013-2015 рр. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ПАТ "НКМЗ". – Режим доступу: http://www.nkmz.com/fileadmin/services/actioners/godovoy_otchet.

Латишева О. В. Етапи управління екологічною складовою потенціалу сталого розвитку машинобудівних підприємств

У статті узагальнено чинники впливу на управління сталим розвитком підприємства машинобудівної галузі. Доведено, що завдяки управлінню екологічною складовою підприємства отримують додатковий інструмент ефективної реалізації стратегії сталого розвитку.

Запропоновано етапи реалізації на підприємстві механізму управління сталим розвитком завдяки управлінню його екологічною складовою. В основі запропонованих етапів механізму управління сталим розвитком знаходяться екологічно орієнтовані та соціально спрямовані фактори. Завдяки створенню такого механізму можливе ефективне перетворення бізнесу під сучасні ринкові умови під впливом посилення екологічних вимог, стандартів безпеки та якості життя.

Ключові слова: чинники впливу, сталий розвиток, економічна безпека, управління сталим розвитком, екологічна складова, підприємства машинобудівної галузі, екологічно орієнтована стратегія розвитку, система екологічного менеджменту.

Латишева Е. В. Этапы управления экологической составляющей потенциала устойчивого развития машиностроительных предприятий

В статье обобщены факторы влияния на управление устойчивым развитием предприятия машиностроительной отрасли. Доказано, что благодаря управлению экологической составляющей предпри-

ятия получают дополнительный инструмент эффективной реализации стратегии устойчивого развития.

Предложены этапы реализации на предприятии механизма управления устойчивым развитием благодаря управлению его экологической составляющей. В основе предложенных этапов механизма управления устойчивым развитием находятся экологически ориентированные и социально направленные факторы. Благодаря созданию такого механизма возможно эффективное превращение бизнеса под современные рыночные условия под воздействием усиления экологических требований, стандартов безопасности и качества жизни.

Ключевые слова: факторы влияния, устойчивое развитие, экономическая безопасность, управление устойчивым развитием, экологическая составляющая, предприятия машиностроительной отрасли, экологически ориентированная стратегия развития, система экологического менеджмента.

Latysheva Ye. Stages of management of ecological component of potential of sustainable development of machine-building enterprises

In the article the factors of influence on a management by sustainable development of enterprise of machine-building industry have been generalized. It is well-proven that due to a management the ecological component of enterprise get the additional instrument of effective realization of strategy of sustainable development.

It is proved that implementation on the enterprise of mechanism of management phases offer by sustainable development due to a management his ecological component. In basis of offer stages of management mechanism steady development are the factors ecologically oriented and socially directed. Due to creation of such mechanism effective transformation of business is possible under modern market conditions under act of strengthening of ecological requirements, standards of safety and quality of life.

Keywords: factors of influence, sustainable development, economic security, management by sustainable development, ecological component, enterprises of machine-building industry, ecologically oriented strategy of development, system of ecological management.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2016

Прийнято до друку 21.09.2016

О. О. Каменська,

кандидат економічних наук,

Донецький університет економіки та права, м. Бахмут

КОНЦЕПЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ КАПІТАЛОМ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. Зростаюча роль людського капіталу у формуванні «економіки знань» обумовила важливість оцінки людського капіталу підприємства при виборі інноваційної стратегії. Експертами серед основних причин недостатньої інноваційної активності підприємств виділяються недолік кваліфікованого, інноваційно активного персоналу, а також низький рівень його інноваційної культури. На їхню думку, підприємствам машинобудівної галузі доцільно орієнтуватися на роль стратегічних інноваторів. Численні опитування експертів і керівників промислових та машинобудівних підприємств вказують на недостатній рівень забезпеченості сфери інноваційної діяльності кадрами інноваційного типу. При цьому такі висновки, найчастіше, робляться з узагальнених оцінок, що характеризують дані по чисельності кваліфікованого персоналу. Не розглядаються необхідні співвідношення складових людського капіталу підприємства для забезпечення ефективною реалізації конкретної інноваційної стратегії.

Аналіз останніх досліджень. Питанням управління людським капіталом підприємств присвячено безліч досліджень вітчизняних і закордонних учених, але при цьому не враховуються умови інноваційного розвитку підприємств. Так, О.В. Кендюхов обґрунтував організаційно-економічний механізм управління інтелектуальним капіталом підприємства [1]. Такий підхід не може бути застосований до проблеми управління людським капіталом в умовах інноваційного розвитку, тому що не дозволяє коректувати кожний окремий елемент людського капіталу відповідно до фази життєвого циклу, видів і темпів здійснення інновацій.

Аналіз концептуальних підходів управління персоналом спирається на еволюцію класичних теорій використання трудових ресурсів М. Вебера А. Файоля, Г. Форда до рівня теорій управління людськими ресурсами А. Маслоу, Д. Ханта, Ф. Герцберга. Головним досягненням на даному етапі стає розгляд персоналу як найціннішого ресурсу підприємства й урахування його потреб. Подальше вдосконалення підходів до управління здійснювалося від принципів наукової організації праці Ф. Тейлора, Г. Емерсона і Ф. Гилбрета до принципів гуманістичного підходу Е. Мейо, М. Фоллета, Г. Саймона. Даний етап еволюції підходів до управління персоналом свідчив про перехід до доктрини «збагачення

праці», відповідно якій людина в процесі своєї виробничої діяльності повинна регулярно одержувати нові знання.

Метою статті є розробка концепції управління людським капіталом промислового підприємства, що дозволить підвищити його інноваційну активність відповідно зі стратегією розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підвищення ефективності управління людським капіталом вимагають багато негативних сучасних тенденцій, до їхнього числа відносяться: скорочення чисельності населення у працездатному віці; погіршення здоров'я населення й поширення нездорового способу життя; наростаюча інвалідизація; падіння трудової моралі й етики; втрата або «моральне зношування» кваліфікації або освіти; відсутність можливостей або бажання одержати сучасну освіту (плата за навчання, зниження якості освіти й т.д.).

Однак людський капітал виступає не тільки об'єктом управління, але й засобом рішення багатьох проблем розвитку підприємства, отже, засобом управління. Цілеспрямоване формування й розвиток людського капіталу збагачує механізм управління й тим самим дозволяє успішно вирішувати багато проблем науково-технічного прогресу, підвищення конкурентоздатності підприємства, використання нових сучасних технологій, підвищення ефективності й продуктивності. У цьому своєму значенні використання людського капіталу вимагає нових підходів до управління – лідерство, система мотивації, стиль управління, пріоритети, організація діяльності, корпоративна культура, соціальне партнерство. Всі ці фактори характеризують людський капітал як засіб впливу на соціально-економічні процеси. Формування й розвиток людського капіталу здійснюється шляхом задоволення матеріальних, соціальних і духовних потреб людини, загальної й професійної освіти, розвитку його здібностей, талантів. Людський капітал становить основу інтелектуальних ресурсів підприємства. Знання, уміння й навички персоналу, що відповідають характеру діяльності даного підприємства, сприяють його економічній активності. Вітчизняні підприємства в цей час мають у своєму розпорядженні досить високий інтелектуальний потенціал людських ресурсів. У той же час рівень розвитку людського капіталу не повністю відповідає вимогам сучасного виробництва. Вибіркове опитування показало, що у значній

Інститут економіки промисловості
Національної академії наук України

Державний заклад
«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Економічний вісник Донбасу

№ 3 (45) 2016

Здано до склад. 27.09.2016 р.

Підп. до друку 21.09.2016 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсет.

Гарнітура Times New Roman.

Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 25,0.

Наклад 350 прим. Зам. № 1400.

Ціна вільна.

Виготовлювач

**Відділ інформатизації наукової діяльності
Інституту економіки промисловості НАН України**

вул. Панаса Мирного, 26, м. Київ, 01011

Тел.: (050) 476 55 63

E-mail: slaval@iep.donetsk.ua